

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.35.2.5>

Davor Krsnik

OKOLNOSNI SEKUNDARNI PREDIKATI U DATIVU

dr. sc. Davor Krsnik, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
dkrsnik@ffzg.hr <https://orcid.org/0000-0001-7458-2507>

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'366.545

811.163.42'367.332.7

rukopis primljen: 1. rujna 2023; prihvaćen za tisak: 29. studenoga 2023.

Tema rada su sekundarni predikati obilježeni dativom. Svrha rada je pokazati da su konstrukcije sa sekundarnim predikatima u dativu relevantne za raspravu o kriterijima podjele između deskriptiva ili deskriptivnih sekundarnih predikata i restriktora, odnosno sekundarnih predikata s okolnosnim značenjima kao što su uzročnost, uvjetnost i dopusnost. Pokazuje se da se sekundarni predikati u dativu tipično rabe kao restriktori. U rečenici se ostvaruju kao parenteze s odjelitim propozicijskim sadržajem. Tipično se javljaju na preverbalnom položaju i gotovo se isključivo ostvaruju s pridjevima fizioloških, psihofizioloških i mentalnih stanja nad kojima referenti nemaju kontrolu ili ju gube. Oslanjanjem na korpusnu analizu i opis semantičkih okvira preispituje se gledište da su sekundarni predikati u dativu čimbenici u uzročno-posljedičnim obrascima, tipično čimbenici racionalizacije načina na koje referenti postupaju ili načina na koje doživljavaju stvari u situacijama nad kojima nemaju ili gube kontrolu. Dolazi se do zaključka da se ostvarenje restriktivne funkcije sekundarnih predikata u dativu može predvidjeti prema semantičkoj ulozi referenata o kojima se predičiraju. Restriktivna funkcija u pravilu će se uvijek ostvariti kada referent ima ulogu doživljavača.

Ključne riječi: dativ; restriktor; deskriptiv; doživljavač; primarni afektivni sustav

1. Uvod

Sekundarni predikati osobiti su po tome što se nalaze u odnosu adjunkcije s glagolom u funkciji primarnoga predikata i odnosu predikacije s nekim od njegovih argumenata. Budući da su adjunkti, njihov morfološki oblik nije determiniran glagolom, nego ovisi o argumentu o kojemu se prediciraju. Preciznije, njihov morfološki oblik određen je odnosom sročnosti s tim argumentom. Šarić (2008: 297–298) uočava da se sekundarni predikati u hrvatskome jeziku, slijedeći obrazac sročnosti, mogu pojaviti u svim padežima, pa i u dativu. Sekundarni predikati u dativu tema su ovoga rada.¹

Značenjski gledano, predikati u hrvatskome jeziku najčešće se ostvaruju kao deskriptivi.² Njima se opisuje stanje ili obilježje referenta u okviru radnje primarnoga predikata, usp. (1a). Osobitost konstrukcija sa sekundarnim predikatima u dativu u tome je što se njima izražavaju okolnosna značenja kao što su uzročnost, dopusnost i uvjetnost.

Musić (1934) se među prvima preko kategorije *apozitivnih pridjeva* posvetio sekundarnim predikatima koji izražavaju okolnosna značenja. Musić (*ibid.* 127) govori o trima funkcijama pridjeva: atributivnoj, predikativnoj i apozitivnoj. Predikativna i apozitivna u određenoj se mjeri podudaraju. Obje se odnose na sekundarnu predikaciju, ali je razlika u tome da obilježje ili stanje referenta označeno apozitivnim pridjevom može modificirati glagolsku radnju kao njezin uzrok, odnosno razlog ili uvjet, usp. (1a) nasuprot (1b).³

---

¹ Premda je u svojoj monografiji ponudio opis većine tipova sekundarnih predikata u hrvatskome jeziku, Peti (1979) se nije bavio sekundarnim predikatima u dativu.

² Termin *deskriptiv* predložio je Marković (2009: 223) kao prijevodnu varijantu za engleski termin *depictive* ‘opisni/slikovit’. Sekundarni predikati u hrvatskome jeziku mogu se ostvariti i kao rezultativi kojima se označavaju konačna stanja pretvorbi kroz koje referenti prolaze ili su kroz njih prošli, npr. *Odgojiti <koga> osjetljivim na pitanja okoliša* (v. Marković *ibid.*).

³ Musić govori o apozitivnom pridjevu polazeći od gledišta da pridjevi u apozitivnoj uporabi mogu alternirati s imenicama koje bi na njihovu položaju bile apozicije, npr. *Meni se naivnom činilo da ti je to najvažnije* ~ *Meni se naivcu činilo da ti je to najvažnije*. Premda pristajemo uz razloge na temelju kojih se predikativni i apozitivni pridjevi dijele, ne pristajemo uz Musićevu terminologiju. Budući da i apozitivni pridjevi s argumentima ulaze u odnos predikacije, također su predikativni. Ujedno je nezahvalno nazivati ih apozitivnima zato što se imenice s kojima alterniraju također ostvaruju kao sekundarni predikati, a ne apozicije. To je vidljivo po tome što se mogu premještati kao i pridjevi, usp. *Meni se činilo naivcu da ti je to najvažnije*, *Kao naivcu meni se činilo da ti je to najvažnije*. Napokon, alternacija je doista mo-

- (1) a. *Mladić_i je pijan_i došao kući (...).* (hrWaC, 24sata.hr)
b. *Pijanoj_i mi_i se ta odluka činila sasvim okej (...).* (hrWaC, mojblog.hr)

U rečenici (1a) obrazac sročnosti obilježen indeksima označava odnos predikacije između subjekta *mladić* i pridjeva *pijan*. Pridjevom *pijan* opisuje se psihofiziološko stanje referenta subjekta u trenutku njegova dolaska kući. To stanje ne stoji u uzročno-posljedičnom odnosu s radnjom primarnoga predikata. S druge strane, u primjeru (1b) obrazac sročnosti osim odnosa predikacije pretpostavlja i razlog prosudbe koju donosi referent u dativu. Musić (*ibid.* 132) je primijetio da se sekundarni predikati u takvim konstrukcijama mogu preoblikovati u uzročne surečenice, usp. *Budući da sam bila pijana, ta mi se odluka činila sasvim okej.*

Nichols (1981: 134) je sekundarne predikate koji modificiraju glagolsku radnju prema uzročno-posljedičnom obrascu (uzrok, razlog, uvjet, dopuštanje) nazvala cirkumstancijalnim ili okolnosnim sekundarnim predikatima. Taj se termin uvriježio (vidi npr. Hinterhölzl 2001, Himmelmann i Schultze-Berndt 2005, Hentschel 2008). Filip (2001: 206) usto predlaže pojam *restriktor*, odnosno sekundarni predikat s restriktivnom funkcijom koja može podrazumijevati uvjetnost, uzročnost ili dopusnost, usp. (2a–c).

- (2) a. *Gladnoj, goloj i bosoj baš ni jednoj ženi nije do ljubavi.* (hrWaC, vecernji.hr)
b. *Nama, gladnima i umornima, sve je to imalo neki inkvizicijski prizvuk.* (hrWaC, blog.hr)
c. *Okej vam je vozit pijanima.* (hrWaC, forum.hr)

U rečenici (2a) sekundarnim predikatima *gladnoj, goloj i bosoj* izražava se uvjetnost. To se vidi po njihovoj korelaciji s generičkim kvantifikatorom *ni jednoj* koji naznačuje da se radi o pravilu ili običaju. Sekundarnim predikatima *gladnoj, goloj i bosoj* preciziraju se okolnosti u kojima pravilo vrijedi, usp. *Ako je gladna gola i bosa, nijednoj ženi nije do ljubavi.* U (2b) sekundarni predikati *gladnima i umornima* objašnjavaju kako dolazi do doživljaja refere-

---

guća samo tamo gdje se apozitivnim pridjevima označavaju trajna stanja i obilježja referenata, npr. *lukav ~ lukavac, sebičan ~ sebičnjak, lijep ~ ljepotan*. No baš ćemo na primjeru sekundarnih predikata u dativu vidjeti da u uporabi prevladavaju situacijski ograničeni predikati stadija koji ne mogu alternirati s imenicama.

nata, usp. *Budući da smo bili gladni i umorni, sve nam je to imalo neki inkvizicijski prizvuk*. U primjeru (3c) dopusnost prepoznavamo po tome što se stanje referenta u dativu suprotstavlja radnji koju provodi, usp. *Okej vam je vozit i pored toga što ste pijani*.

Šarić (2008: 310) primjećuje da je deskriptive i restriktore u hrvatskoj teško razlikovati. Štoviše, čak i tipični primjeri deskriptiva, piše Šarić, mogu imati restriktivno tumačenje, usp. *Marko je došao kući gladan ~ Marko je došao kući zato što je bio gladan*. Značajno je da se Šarić oslanja na primjer s pridjevom *gladan* koji označava psihofiziološko stanje. U radu ćemo demonstrirati da se sekundarni predikati u dativu odnose na stanja koja pripadaju primarnome afektivnom sustavu koji obuhvaća senzorne, homeostatske i emocionalne afekte (Čorlukić i Krpan 2020: 51–52). U radu će u središtu pažnje biti homeostatski afekti povezani s fiziološkim funkcijama kao što su umor, glad i bolest te emocionalni afekti kao što su strah, bijes, tuga itd.

Pridjevi koji referiraju na takva stanja, npr. *pijan, umoran, bolestan, tužan, bijesan*, spadaju u predikate stadija (v. Carlson 1977) i označavaju prolazna stanja referenta. Ti se pridjevi rabe kao predikati koji odabiru doživljavače.⁴ U radu pristajemo uz Palićevu (2010: 198) definiciju doživljavača (Palić koristi termin *iskusilac*) prema kojoj je doživljavač „dativni referent u čijoj se osobnoj sferi odvijaju neki procesi ili pak elementi te sfere zapadaju u neka stanja, a da pritom on nad tim procesima i nad tim stanjima nema nikakvu kontrolu. Ti su procesi i ta stanja autonomni, nezavisni od volje dativnog referenta, a dativni referent trpi posljedice njihova odvijanja i trajanja.“ Tipičan primjer za to su psihofiziološka stanja umora, gladi i bolesti. Emocije kao što su bijes, tuga, strah i očaj pripadaju primarnome, nagonskom sloju psihe koji je potrebno kontrolirati.

Polazište koje u radu preispitujemo kaže da je scenarij u kojemu referent gubi kontrolu nad vlastitim emocijama scenarij koji evocira uporabu okolnosnih sekundarnih predikata u dativu podjednako kao što tu uporabu evociraju fiziološka i psihofiziološka stanja nad kojima referent inherentno nema kontrolu. Iz te perspektive sekundarni predikati u dativu ostvaruju se kao restriktori radnje primarnoga predikata.

---

⁴ To je gledište iznijela Temme (2014: 131) baveći se psihološkim pridjevima kao što su *tužan, ljut, nervozan, bijesan*. U radu ćemo pokazati da isto vrijedi za pridjeve psihofizioloških i fizioloških stanja.

Rad je organiziran tako da se u 2. poglavlju bavimo sintaktičko-semantičkim kriterijima razlikovanja deskriptivnih i okolnosnih sekundarnih predikata, dočim je 3. poglavlje posvećeno preispitivanju polazišta i opisanju konstrukcija sa sekundarnim predikatima u dativu. Opis se oslanja na korpusnu analizu i analizu semantičkih okvira pridjevskih klasa koje se ostvaruju kao sekundarni predikati u dativu. U 4. poglavlju slijedi zaključak.

2. Deskriptivi nasuprot okolnosnim sekundarnim predikatima

Musić (1931) se temi okolnosnih sekundarnih predikata prvotno posvetio opisujući funkcije adverbijaliziranoga participa glagola *biti* napominjući da konstrukcije s njime zamjenjuju surečenicice vremenskoga, uzročnog ili dopusnog značenja, npr. *Ja budući ubog ni sebi nijesam dobar ni drugu* (Musić *ibid.* 173). To što se particip *budući* rijetko pojavljuje uz predikativni pridjev *bit* će jedan od dvaju kriterija na kojima će Musić (1934: 131–132) u kasnijem radu temeljiti razgraničenje predikativnih od apozitivnih pridjeva. Drugi kriterij tiče se pak odnosa prema glagolskoj radnji. Musić smatra da apozitivni pridjevi pojmovno prethode radnji zato što na nju neposredno utječu nasuprot predikativnim pridjevima koji nude tek opis nekog člana radnje primarnoga predikata.

Nichols (1981) se nije bavila kriterijima podjele okolnosnih i deskriptivnih sekundarnih predikata, no baveći se razgraničenjem predikatnih komplemenata i adjunkata predložila je test negacijom na koji će se neki autori kasnije pozivati. Ukratko, ako negiranje glagola za sobom ne povlači negiranje predikatnog imena, radi se o predikatnom adjunkt. Niže je njezin primjer s predikatnim adjunktom *bolestan*, usp. (3a–b).

(3) a. *Nije došao na posao bolestan. Ostao je doma.*

b. *Nije došao na posao bolestan. Bio je posve zdrav.*

Rečenica *Ostao je doma* u (3a) naznačuje da je negiran predikat *nije došao*. Rečenica *Bio je posve zdrav* u (3b) naznačuje da se negacija odnosi na predikatni adjunkt *bolestan*.

Simpson (2005: 73), Hentschel (2008: 99–100) i Šarić (2008: 309) rabe test negacijom za razgraničenje deskriptivnih sekundarnih predikata od okolnosnih. Test je podjednako koristan i u slučaju sekundarnih predikata u dativu, usp. (4a–b) i (5a–b).

- (4) a. [S]lijedio je ručak koji nam je **umornima** i **gladnima** jako prijao. (hrWaC, zpg.hr)
- b. Slijedio je ručak koji nam umornima i gladnima **nije** jako prijao.
- (5) a. Čak mi se učinilo **onako mamurnoj od sna** da mi se lokva smijala u facu. (hrWaC, blog.hr)
- b. Čak mi se **nije** učinilo onako mamurnoj od sna da mi se lokva smijala u facu.

Iz varijanti rečenica (4b) i (5b) vidljivo je da negacija obuhvaća isključivo glagol, dočim se stanja koja denotiraju sekundarni predikati pretpostavljaju u objema varijantama rečenica. Na njima u primjerima (4a) i (5a) počiva racionalizacija, odnosno uzročno objašnjenje (Davidson 1963: 685), usp. *budući da smo bili umorni i gladni, ručak nam je prijao; budući da sam bila mamurna, učinilo mi se da mi se lokva smijala u facu*. U negiranim varijantama (4b) i (5b) uzročno objašnjenje zamjenjuje obrazac dopusnosti zato što se negiranjem razlog suprotstavlja stanju stvari do kojega bi u normalnim okolnostima doveo, usp. *uslijedio je ručak koji nam, iako smo bili umorni i gladni, nije jako prijao; iako sam bila onako mamurna od sna, čak mi se nije učinilo da mi se lokva smijala u facu*. Restriktivna funkcija sekundarnih predikata u obama se slučajevima pretpostavlja.

Drugo obilježje prema kojemu se deskriptivni sekundarni predikati običavaju razlikovati od okolnosnih jest njihov rečenični položaj. Simpson (2005: 72) bilježi da u engleskome jeziku deskriptivi, nasuprot okolnosnim sekundarnim predikatima koji se mogu ostvariti na početku rečenice i preverbalno, dolaze isključivo na postverbalnom položaju u neprijelaznih glagola ili pak nakon objekta kada se radi o prijelaznim glagolima. Deskriptivi se ne mogu ostvariti na preverbalnom položaju, npr. **He drunk ate the meat*. Himmelmann i Schultze-Berndt (2005: 18) to potvrđuju uz napomenu da se deskriptivi mogu pojaviti na početku rečenice kada se pojačavaju česticom, npr. *even dead* ‘čak i mrtav’. Izuzev toga na početku rečenice su u pravilu posve obilježeni.

Šarić (2008: 309) bilježi da u hrvatskome nema morfosintaktičkih, prozodijskih ni kriterija koji bi se odnosili na red riječi prema kojima bismo mogli razlikovati deskriptive i okolnosne sekundarne predikate. U hrvatskome jeziku deskriptivi se nerijetko javljaju na preverbalnom položaju. Tako se ujedno mogu pojaviti i na početku rečenice, usp. (6a–b).

- (6) a. *Milanović je pijan vozio Mercedes svoje punice (...).*
(hrWaC, pollitika.com)
- b. *Umoran dođem s posla, ručam, odmorim i onda plazit po kiši i hladnoći?* (hrWaC, forum.hr)

Međutim, postverbalni položaj deskriptiva je uobičajeniji. Primjerice, sintagma *pijan voziti* u hrWaC korpusu ima 190 pojavnica, dočim *voziti pijan* ima 492 pojavnice; sintagma *umoran doći* ima 63 pojavnice, a *doći umoran* 141; *zadovoljan otići* ima 127 pojavnica, dočim *otići zadovoljan* ima 231 pojavnicu.

Sekundarni predikati u dativu odstupaju od toga trenda. U okviru istraživanja sabrali smo ukupno 237 primjera sekundarnih predikata u dativu. U 211 primjera sekundarni predikati u dativu ostvarili su se na preverbalnom položaju. Nerijetko baš na početku rečenice, usp. (7).

- (7) *Zbrkanoj i uništenoj trebalo mi je dosta vremena da ponovno stanem na noge.* (hrWaC, vecernji.hr)

Treći kriterij ili obilježje prema kojemu se deskriptivi običavaju dijeliti od restriktivnih sekundarnih predikata jest fokus. Himmelmann i Schultze-Berndt (2005: 18) napominju da se deskriptivni sekundarni predikati nalaze u žarištu rečenične strukture u kojoj se pojavljuju, odnosno nose rečenični naglasak. Baš to što se mogu negirati i staviti u kontrastivni kontekst dokazuje da se deskriptivi nalaze u fokusu, npr. *Nije vozio pijan, autom je upravljao trijezan.* Takve preinake kod restriktivnih sekundarnih predikata nisu moguće, usp. (8) prema (7).

- (8) **Zbrkanoj i uništenoj nije mi trebalo mnogo vremena da stanem na noge. Bila sam sabrana i jaka.*

Kada bismo odstranili kontrastivni kontekst, rečenica bi poprimila smisao dopusnosti, usp. *Iako sam bila zbrkana i uništena, nije mi trebalo mnogo vremena da stanem na noge.* No to samo potvrđuje da je informacija izražena restriktorom kontekstualno pretpostavljena te nije u fokusu. Isto primjećuje i Šarić (2008: 309). To što nisu obuhvaćeni negacijom na razini rečenice sugerira da okolnosni sekundarni predikati u dativu izražavaju propozicijski sadržaj odjelit od rečenice u kojoj se nalaze. To potvrđuju i primjeri u kojima se odjeljuju zarezima kao parenteze, usp. (9).

- (9) *Pred jutro joj se, iscrpljenoj, u misli ipak nezadrživo uvukla demonska misao.* (hrWaC, blog.hr)

Sažimajući dosadašnje izlaganje možemo zaključiti da okolnosni sekundarni predikati u dativu nisu obuhvaćeni negacijom rečenične strukture u kojoj se pojavljuju, da se najtipičnije ostvaruju na preverbalnom položaju te da ne nose rečenični naglasak, odnosno ne nalaze se u fokusu premda se ostvaruju kao parenteze koje modificiraju propozicijski sadržaj rečenica tako što proširuju njihov kontekst.

3. Okolnosni sekundarni predikati u dativu

Pridjevi koji se u funkciji sekundarnih predikata obilježavaju dativom dijele se u tri klase: (i) pridjevi psihofizioloških stanja, npr. *pijan, trijezan, mamuran, umoran, iscrpljen, gladan, sit, odmoren, naspavan*; (ii) pridjevi mentalnih stanja, npr. *bijesan, uzrujan, zbunjen, sretan, žalostan, uplašen, razočaran, očajan, usamljen*; (iii) pridjevi fizioloških stanja, npr. *znoj, promrzao, pokisao, prehladen, bolestan, promukao, fibrozni*. U konstrukciji s dativom dolaze i pridjevi koji označavaju trajna, inherentna obilježja referenata, no takvi su primjeri rijetki.

Ne nalazimo primjere u kojima bi se opisivali pojavnost, osobine i sposobnosti referenata, npr. *visok, lijep, talentiran, koristan, bezvrijedan, pouzdan, inteligentan, lukav* i sl. Mnogo je važnije da se dativom nikada ne obilježavaju pridjevi koji su među najtipičnijim primjerima deskriptiva, npr. *sirov, kuhan, topao, hladan, svjež, pokvaren, prazan, pun, otvoren, zatvoren, čist, prljav, očuvan* i sl.⁵ U jedinome primjeru koji nalazimo pridjev *prazan* ne rabi se prema svojem temeljnom značenju 'koji nije ispunjen kakvim sadržajem, u kojemu nema nikoga ili ničega' (VRH 2015: 1148), nego prema značenju koje se odnosi na tupost, odnosno smanjenu osjetilnost (VRH *ibid.* 1588).⁶ Pridjev *prazan* u primjeru (10) označava mentalno stanje.

- (10) (...) *Olegu ništa od tog u glavu nije moglo uč, nit je htio o tom slušat jer praznom mu i mirnom sve to na isto išlo.* (hrWaC, zarez.hr)

Vrijedne temelje za opis konstrukcija sa sekundarnim predikatima u dativu nalazimo kod Dirvena (1997) i Raddena (1998). Oba se autora bave

⁵ Recenzent primjećuje da je razlog tome to što su prototipni dativni referenti živi, odnosno ljudski.

⁶ VRH ili *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (2015) pod uredništvom Jojić et al.

predočavanjem emocionalnih stanja kao uzroka pomoću prijedložnih spojeva, usp. *od straha* (11a), u *panici* (11b).

(11) a. *Tresao se od straha* (...). (hrWaC, snv.hr)

b. *Gledatelji su pobjegli u panici* (...). (hrWaC, prijatelji-zivotinja.hr)

Dirven (1997: 56–57) objašnjava da je uloga prijedložnih spojeva uokviriti uzročnu vezu između reakcija referentata i njihova unutarnjeg, psihičkog uzroka. Isto bismo mogli ustvrditi i za sekundarne predikate u dativu iako se dativom općenito uzročnost ne može izraziti tako neposredno kao prijedlozima. U konstrukcijama s dativom obrazac uzročnosti prepoznaje se holistički. Prije svega se u obzir uzimaju leksička obilježja predikata u dativu. To mora biti predikat stadija koji pretpostavlja referentata u ulozi doživljavača koji potpada pod utjecaj nekog unutarnjeg, psihičkog podražaja. Takav će se predikat stadija tipično pojaviti na preverbalnom položaju, usp. (12a–b). U primjeru (12a) stanje razočaranosti dovodi do pesimizma autorovih stihova, dočim u primjeru (12b) stanje šoka referentata ostavlja rastresenim i nespretnim.

(12) a. *Razočaranom, stihove mu obilježavaju pesimistični tonovi*
(*O grobovima*). (hrWaC, knjiznica-vz.hr)

b. *Onako šokiranom ispala mi je prva boca ribara, a za njom*
i druga. (hrWaC, blog.hr)

Emocije pripadaju primarnome afektivnom sustavu jednako kao i homeostatski afekti kao glad, umor i bol (Čorlukić i Krpan 2020: 51–52). Nad homeostatskim afektima referent nema kontrolu jer se radi o nagonskim funkcijama. Nad emocijama pak može održavati kontrolu. No što je emocija intenzivnija, teže ju je kontrolirati. Radden (1998: 278) objašnjava da se snažne emocije kao što su strah, ljutnja, panika i očaj mogu sukobljavati s našom slobodnom voljom. Nasuprot njima nalaze se manje intenzivna emocionalna stanja kao što su briga, tuga i sram. Za ta je stanja manje vjerojatno da će dovesti do nekontroliranih postupaka. Odatle bismo mogli pretpostaviti da je scenarij u kojemu gubimo kontrolu nad emocijom scenarij u kojemu se ta ista emocija može konceptualizirati kao faktor uzročnosti u obrascu doživljavanja ili ponašanja. Odlučili smo preispitati tu pretpostavku na primjeru sekundarnih predikata.

Proveli smo dvije odjelite analize. Prvo smo analizirali pridjeve emocionalnih stanja, a potom pridjeve koji se odnose na homeostatske afekte. Građu smo preuzimali iz inačice 2,2 (2014) *Hrvatskog mrežnog korpusa (hrWaC)*. Budući da restriktivni sekundarni predikati u dativu tipično dolaze na preverbalnom položaju, pretraživanje smo ograničili na preverbalni položaj. Tablica 1 prikazuje rezultate za pridjeve emocionalnih stanja.

Tablica 1. *Pridjevi emocionalnih stanja*

Pridjev	Σ xVP	Restriktor	Deskriptiv	Dativ
bijesan	949	75	35	3
zbunjen	573	14	51	10
sretan	20758	8	141	1
uplašen	173	20	10	1
zadovoljan	20299	3	446	1
razočaran	2896	27	114	1
očajan	1322	22	32	2
usamljen	552	4	48	2
zanesen	23	0	12	2
prestravljen	44	11	16	0
tužan	4422	2	133	2
šokiran	1221	21	32	3

Istraživanje je obuhvatilo 12 pridjeva. U prvom stupcu naveden je ukupan broj pojava pojedinačnih pridjeva, a u druga dva preispituje se njihova restriktivna i deskriptivna funkcija u kojoj su (najčešće) sročni sa subjektom te obilježeni nominativom. Pridjevi u dativu dolaze u jednom stupcu zato što u pravilu označavaju restriktivnu funkciju. Za određenje restriktivne funkcije kriterij je prije svega bio značenjski odnos u koji sekundarni predikat ulazi s glagolom i argumentima glagola. Primjerice, pridjev *bijesan* u kontekstu *bijesan zvati dežurnog doktora* ne znači restriktivnu funkciju. Njime se tek opisuje mentalno stanje referenta u vremenskom okviru glagolske radnje. S druge pak strane, sintagme *bijesan nasrnuti*, *bijesan srušiti* i *bijesan iščupati* predočavaju uzročno-posljedični obrazac utoliko što se mentalno stanje referenta može shvatiti kao razlog za provedbu radnje: *nasrnuti*, *srušiti*, *iščupati iz bijesa*. Podjednako bismo također zaključili kada bismo sintagmu *očajan gledati* suprotstavili sintagmi

očajan briznuti u plač ili sintagmu *prestravljen prilaziti* sintagmi *prestravljen zanijemjeti*.

Iz tablice je vidljivo da sekundarni predikati u dativu rijetko označavaju emocije, odnosno mentalna stanja. Iznimka je pridjev *zbunjen* čijih 10 pojavnica sugerira određenu dosljednost u uporabi. Gledajući sekundarne predikate obilježene nominativom, uočavamo da restriktivna funkcija prevladava kod pridjeva *bijesan*, dočim kod pridjeva *uplašen*, *očajan*, *prestravljen* i *šokiran* postoji značajan broj pojavnica kojima se može pripisati restriktivno značenje. Kod pridjeva *uplašen* restriktivna funkcija također prevladava, dok u drugih neznatno zaostaje za deskriptivnom funkcijom. To u određenoj mjeri potvrđuje pretpostavku da restriktivna funkcija emocionalnih stanja proizlazi iz scenarija gubitka kontrole nad emocijom. U svakom slučaju, rezultati sugeriraju da smo snažnije emocije skloniji konceptualizirati kao valjane razloge kada racionaliziramo vlastite ili tuđe postupke.

Pridjevi *bijesan*, *uplašen*, *prestravljen* i *šokiran* predočavaju semantički okvir USMJERENE EMOCIJE.⁷ Preciznije, predočavaju scenu u kojoj se neka emocija doživljavača ostvaruje kao unutarnja, psihička reakcija na okolnosti u kojima se nalazi. Ukoliko je emocionalna reakcija intenzivna i negativna, potrebno ju je kontrolirati. U suprotnom postaje pobuda koja dovodi do izvanjske reakcije. Recimo, u okviru primjera (13) sekundarnim predikatom *bijesna* predočava se uzročno objašnjenje za agresivnu reakciju referenta subjekta.

- (13) *To je sve vidjela i djevojka dotičnog mladića koja se **bijesna** zaletjela prema njima i svom snagom odgurnula Amy na pod.*
(hrWaC, index.hr)

Pridjev *očajan* odstupa od toga obrasca zato što ne pretpostavlja usmjerenost na izvanjski podražaj, nego na doživljaj koji taj podražaj stvara. Pridjev *zbunjen* blizak je pridjevu *očajan* zato što se temelji na semantičkom okviru POBUĐENE EMOCIJE u kojemu se u prednjem planu nalazi način na koji doživljavač proživljava emociju. Stanje zbunjenosti pretpostavlja gubitak jasnog zaključivanja i procesiranja informacija, što doživljavača ostavlja nesigurnim i inertnim. Zbunjenost je po tome usporediva s psihofiziološ-

⁷ Pod *semantičkim okvirom* u skladu s Fillmoreom (1982: 115) mislimo semantičke uloge koje pripadaju argumentnoj strukturi neke riječi te scenu koju značenje te riječi s takvom argumentnom strukturom evocira. Semantičke okvire u radu preuzimamo iz leksičke baze *FrameNet*. Vidi framenet.icsi.berkeley.edu

kim stanjima pijanstva, umora, iscrpljenosti, omamljenosti i bunovnosti. U tablici 2 iznosimo rezultate istraživanja psihofizioloških stanja.

Tablica 2. *Pridjevi psihofizioloških stanja*

Pridjev	Σ xVP	Restriktor	Deskriptiv	Dativ
pijan	3670	446	641	25
umoran	4154	115	139	21
gladan	2898	17	87	14
bolestan	3057	8	216	11
triježan	386	10	91	14
iscrpljen	342	49	25	12
žedan	852	17	47	4
mamuran	177	3	54	11
omamljen	31	3	28	5
naspavan	36	0	30	4
bunovan	49	4	29	7

U tablici se mogu uočiti dva značajna podataka. Prvo treba uzeti u obzir da su restriktivni sekundarni predikati u dativu u ovoj klasi pridjeva osjetno frekventniji. Drugi podatak odnosi se na činjenicu da među sekundarnim predikatima u nominativu restriktivna funkcija ovdje prevladava samo kod pridjeva *iscrpljen*, dok kod pridjeva *pijan* i *umoran* postoji značajan broj primjera koji se po načinu uporabe mogu tumačiti restriktivno. S obzirom na to da kod ostalih pridjeva sekundarni predikati u dativu s funkcijom restriktora brojem premašuju sekundarne predikate u nominativu i drugim padežima, bilo bi osnovano pretpostaviti da baš obilježavanje uzročno-posljedičnih obrazaca u okvirima psihofizioloških obrazaca motiva njihovu uporabu.

Kada uzmemo u obzir semantičke okvire pridjeva u tablici 2, nije teško istaknuti njihove uzajamnosti i pretpostaviti temelj cijele klase. Pridjevi *pijan*, *triježan*, *mamuran*, *omamljen* i *bunovan* označavaju izmijenjeno mentalno stanje doživljavača. To stanje može biti izmijenjeno opojnim sredstvom ili različitim tipovima poremećaja. U svim tipovima stanja pretpostavlja se povratak u neutralno, uravnoteženo stanje svijesti. Pridjevi *umoran*, *gladan*, *iscrpljen*, *žedan* i *naspavan* odnose se na biološke porive koji signaliziraju potrebu za oporavkom tijela i njegovim povratkom u neutral-

no, uravnoteženo fiziološko stanje odmorenosti, odnosno sitosti. Pridjev *bolestan* (kao i njemu bliski pridjevi *prehlađen*, *fibrozani* i slični) pretpostavljaju da je neutralno, uravnoteženo stanje organizma poremećeno dijelom ili pak u cijelosti tako da i tu nalazimo potrebu za oporavkom i povratkom u to početno stanje. Svi ti pridjevi označavaju stanja nad kojima doživljivač inherentno nema kontrolu.

Dąbrowska (1997: 37) bilježi da situacije u kojima referent nema ili gubi kontrolu nad vlastitim radnjama motiviraju uporabu konstrukcija s dativom. To će u pravilu biti scenariji u kojima referent nije u stanju djelovati, npr. *riječi su mu zapele u grlu*, kada radnju provodi bez voljnog poticaja, npr. *ruke su mu se tresle* te scenariji u kojima referent iz nekog razloga gubi kontrolu, npr. *čaj mu se prolio*. Opisujući konstrukcije s dativom doživljivača, Palić (2010) govori o konstrukcijama nekontroliranih psihofizioloških stanja koje dijeli na izdiferencirane, npr. *Sviđaju joj se kišni dani*, i neizdiferencirane, npr. *Pozlilo joj je*.

Naše je gledište da sekundarni predikati u dativu ostvaruju funkciju restriktora kada dođe do njihove integracije s konstrukcijama nekontroliranih psihofizioloških stanja. Točnije, kada dođe do integracije dviju konstrukcija čiji predikati u svojoj argumentnoj strukturi u prednjem planu imaju doživljivače, sekundarni predikat imat će restriktivnu funkciju, usp. (14a–b).

(14) a. *Vojnicima u koloni, iscrpljenima od žeđi – a žeđ je teže podnositi od gladi – i ta prljava voda bila je dobra.* (hrWaC, htnet.hr)

b. *Ne bi joj se dalo bolesnoj tipkati.* (hrWaC, net.hr)

U rečenici (14a) sekundarnim predikatom u dativu racionalizira se način na koji referent u dativu doživljava vodu. U (14b) racionalizira se pak nevoljnost referenta. U obama slučajevima referenti u dativu su doživljivači i prema primarnom i prema sekundarnom predikatu.

Od 237 primjera sekundarnih predikata u dativu koje smo sabrali, 132 primjera pokazuju integraciju dativnih sekundarnih predikata s konstrukcijama nekontroliranih psihofizioloških stanja. U svima sekundarni predikat dolazi na preverbalnom položaju. Od preostalih primjera, 92 primjera demonstriraju integraciju sekundarnih predikata s ditranzitivnom konstrukcijom, odnosno s konstrukcijama u kojima referent u dativu ima semantičku ulogu beneficijensa ili primatelja. U okviru te integracije i dalje

prevladava restriktivna funkcija koju nalazimo u 72 primjera.⁸ Najčešće je značenje dopusnosti, usp. (15a–c).

- (15) a. *Ma tko mi je **ovako pijanoj** išao dati nož?* (hrWaC, mojblog.hr)
- b. *Prvo će nas tužiti jer smo joj, **nevinnoj**, uvaljali otkaz (...).* (hrWaC, blog.hr)
- c. *Hvala lijepo na ovakvom “humanizmu” koji bi mi **bolesnom** uskratio krišku kruha i čašu vode.* (hrWaC, blog.hr)

U svim trima primjerima radnja primarnoga predikata provodi se unatoč tome što se nalazi u odnosu suprotnosti sa stanjem referenta u dativu, usp. *dati nož <kome> iako je pijan; dati otkaz <kome> iako je nevin; uskratiti okrijepu <kome> iako je bolestan.*

Od preostalih primjera u korpusu nalazimo 6 primjera integracije s konstrukcijom u kojoj referent u dativu označava posjedovatelja. Samo dva primjera imaju funkciju restriktora, usp. (12a) i (16).

- (16) ***Onako pospanom i gladnom** mi je razina želučane tekućne počela blago rasti.* (hrWaC, blog.hr)

Preostalih 7 primjera demonstrira integraciju s konstrukcijama s alativnim dativom (Palić 2010) čiji referenti imaju semantičku ulogu cilja. Među njima pronalazimo samo deskriptive, usp. (17).

- (17) *Prišao sam joj, **nepomičnoj**, i primijetio otvoren lom noge, posjekotine po glavi i ogromni trbuh.* (hrWaC, blog.hr)

Prevladavanje integracije s konstrukcijama nekontroliranih psihofizioloških stanja sugerira da govornici imaju običaj rabiti sekundarne predikate u dativu kada nastoje racionalizirati ili općenito na neki uzročno-posljedični način obrazložiti zašto netko u nekoj situaciji proživljava određen doživljaj ili postupa na određen način. Isto, premda ne u podjednako dosljednoj mjeri, vrijedi i za konstrukcije s dativom primatelja ili beneficijensa. Integraciju restriktora u dativu s beneficijensom najčešće motivira fokusiranje na iracionalnost radnje (v. 15a–c).

⁸ Od preostalih 20 primjera deskriptiva njih 11 dolazi na postverbalnom položaju.

4. Zaključak

Sekundarni predikati u dativu u značajnoj mjeri nadilaze alterniranje između deskriptivne i restriktivne funkcije karakteristično za ostale sekundarne predikate. U rečenici se ostvaruju kao parentetski elementi koji ne podliježu negaciji njezina propozicijskog sadržaja. Usto se tipično ostvaruju na početku rečenice ili na preverbalnom položaju.

Klase pridjeva koje obično dolaze u funkciji deskriptiva uopće ne nalazimo obilježenima dativom. Dativom gotovo isključivo bivaju obilježeni pridjevi psihofizioloških, fizioloških i mentalnih stanja. Kao sekundarni predikati pridjevi obilježeni dativom u pravilu su čimbenici u uzročno-posljedičnim obrascima. Najčešće su dijelom uzročnih objašnjenja za doživljaje ili postupke referenata u dativu, pri čemu označavaju stanja nad kojima referent u dativu nema ili je izgubio kontrolu. To što je konstrukcija ograničena na područje stanja lišenih utjecaja volje čini ju specijaliziranom i otvara joj mjesto u sustavu hrvatskoga jezika.

Daljnje istraživanje sekundarnih predikata u dativu vrijedilo bi povesti u barem dvama smjerovima. Prvo bi trebalo sustavnije preispitati utjecaj rečeničnog položaja na ostvarenje restriktivne funkcije dativnih sekundarnih predikata, ali i sekundarnih predikata u cjelini. To je, nažalost, nadišlo okvire ovoga rada. No vrijedi istaknuti da sekundarni predikati u dativu na postverbalnom položaju najčešće dolaze prilikom integracije s konstrukcijama u kojima se referenti u dativu ostvaruju kao beneficijensi i posjedovatelji. To svakako sugerira da sprega semantičke uloge referenta o kojemu se sekundarni predikat predicira i konstrukcije s kojom se integrira utječe na ostvaraj restriktivne funkcije.

Napokon, u skladu s Himmelmann i Schultze-Berndt (2005: 18) te Šarić (2008: 309) izveli smo da se restriktori u rečeničnoj strukturi ne nalaze u fokusu i ne nose rečenični naglasak zato što označavaju kontekstualno pretpostavljene informacije. Premda taj zaključak prihvaćamo, smatramo da bi temu fokusa i rečeničnoga naglaska u okviru sekundarne predikacije općenito vrijedilo detaljnije istražiti, kao i pragmatičku narav informacija koje se prenose deskriptivima i restriktorima.

Literatura

- Carlson, Gregory (1977) *Reference to kinds in English*, doktorska disertacija, Sveučilište u Massachusettsu, Amherst.
- Čorlukić, Mirko; Krpan, Jelena (2020) „Što su emocije? – Suvremene neuroznanstvene teorije“, *Socijalna psihijatrija*, 48/1, Zagreb, str. 50–71.
- Dąbrowska, Ewa (1997) *Cognitive Semantics and the Polish Dative*, Mouton de Gruyter, Berlin.
- Davidson, Donald (1963) „Actions, Reasons, and Causes“, *The Journal of Philosophy*, 60/23, New York, str. 685–700.
- Dirven, René (1997) „Emotions as cause and the cause of emotions“, *The language of emotions: conceptualization, expression, and theoretical foundation*, ur. Susanne Niemeier i René Dirven, John Benjamins, Amsterdam, str. 55–83.
- Filip, Hana (2001) „The Semantics of Case in Russian Secondary Predication“, *Proceedings of the 11th Semantics and Linguistic Theory Conference*, ur. Rachel Hastings, Brendan Jackson i Zsafia Zvolenszky, Cornell University, New York, str. 192–211.
- Fillmore, Charles (1982) „Frame Semantics“, *Linguistics in the Morning Calm*, ur. The Linguistic Society of Korea, Hanshin Publishing, Seoul, str. 111–137.
- Hentschel, Gerd (2008) „On the classification of (non-resultative) predicative adjuncts“, *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, ur. Christoph Schroeder, Gerd Hentschel i Winifried Boeder, BIS-Verlag, Oldenburg, str. 97–124.
- Himmelman, Nikolaus; Schultze-Berndt, Eva (2005) „Issues in the syntax and semantics of participant-oriented adjuncts: an introduction“, *Secondary predication and adverbial modification. The typology of depictives*, ur. Nikolaus Himmelman i Eva Schultze-Berndt, Oxford University Press, Oxford, str. 1–67.
- Hinterhölzl, Roland (2001) „Semantic Constraints on Case Assignment in Secondary Adjectival Predicates in Russian“, *ZAS Papers in Linguistics* 22, Berlin, str. 99–112.
- Jojić, Ljiljana; Vajs Vinja, Nada; Zečević, Vesna; Nakić, Anuška; Cvitanušić Tvico, Jelena; Đurđević, Ranka; Gligorić, Igor Marko; Korajac, Aida; Korajac, Ines; Krajačić, Ivana; Peruško, Katja; Štriga, Nika; Vlatković,

- Dijana (2015) *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Marković, Ivan (2009) „Rezultativni sekundarni predikat u hrvatskome“, *Suvremena lingvistika*, 68, Zagreb, str. 221–246.
- Musić, August (1931) „Budući da“, *Južnoslavenski filolog* 11, Beograd, str. 173–178.
- Musić, August (1934) „Značenje i upotreba participa u srpskohrvatskom jeziku“, *Rad historičko-filološkog i filozofičko-juridičkog razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 250 (112), Zagreb, str. 127–157.
- Nichols, Johanna (1981) *Predicate Nominals: A Partial Surface Syntax of Russian*, University of California Press, Berkeley.
- Palić, Ismail (2010) *Dativ u bosanskome jeziku*, Naučna biblioteka „Slovo“, Sarajevo.
- Peti, Mirko (1979) *Predikatni proširak*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb.
- Radden, Günter (1998) „The conceptualisation of emotional causality by means of prepositional phrases“, *Speaking of Emotions – Conceptualisation and Expression*, ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska, Mouton de Gruyter, Berlin, str. 273–294.
- Simpson, Jane (2005) „Depictives in English and Warlpiri“, *Secondary predication and adverbial modification. The typology of depictives*, ur. Nikolaus Himmelmann i Eva Schultze-Berndt, Oxford University Press, Oxford, str. 69–106.
- Šarić, Ljiljana (2008) „Secondary predicates in Croatian“, *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, ur. Christoph Schroeder, Gerd Hentschel i Winifried Boeder, BIS-Verlag, Oldenburg, str. 295–325.
- Temme, Anne (2014) „German psych-adjectives“, *Zwischen Kern und Peripherie: Untersuchungen zu Randbereichen in Sprache und Grammatik*. ur. Antonio Machicao y Priemer, Andreas Nolda i Athina Sioupi, *Studia grammatica* 76, De Gruyter, Berlin, str. 131–156.

SUMMARY

Davor Krsnik

CIRCUMSTANTIAL SECONDARY PREDICATES MARKED
BY THE DATIVE CASE

The paper deals with secondary predicates marked by the dative case. The purpose of the paper is to demonstrate that constructions with secondary predicates in the dative case are relevant for the ongoing discussion about the criteria of differentiation between depictive and circumstantial secondary predicates. We demonstrate that secondary predicates in the dative case are predominately circumstantial. They are parenthetical and have a propositional content that is not subject to negation of the sentence they are used in. In addition, they show a strong tendency to be expressed in the clause-initial position or before the verb. They are almost exclusively used with adjectives of physiological, psychophysiological and mental states over which the referents either lose control or have no control at all. By relying on corpus analysis and the analysis of semantic frames, we examine the premise that secondary predicates marked by the dative case are factors in the cause-and-effect patterns, typically factors of rationalization of the way referents act or the way they experience things in situations over which they have no control. Finally, it is proposed that the realization of the circumstantial function of secondary predicates marked by the dative case can be predicted by the semantic role of their controllers. As a rule, secondary predicates in the dative case will have a circumstantial function when their controller is the experiencer.

Keywords: *dative; restrictor; depictive; experiencer; primary affective system*